

IZVORI VIJESTI U SREDIŠNJIM INFORMATIVNIM EMISIJAMA ENTITETSKIH JAVNIH TELEVIZIJA U BOSNI I HERCEGOVINI I KOMERCIJALNE NTV HAYAT

Zarfa Hrnjić

IZLAGANJE SA ZNANSTVENOG SKUPA / UDK 7.097(070.431)(497.6), 070.11:316.774 /
PRIMLJENO: 31.08.2010.

SAŽETAK Izvori podataka na koje se mediji oslanjaju u prezentiranju događaja jedan su od ključnih kriterija u procjeni vjerodostojnosti objavljenih informacija. To je kriterij nezaobilazan u procjeni vjerodostojnosti svake, pa i televizijske vijesti, bilo da je riječ o percepciji publike ili o procjeni iz perspektive profesionalnih standarda. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi kredibilitet televizijskih vijesti sa stajališta novinarskih imperativa objektivnosti, za razliku od većine istraživanja o ovoj temi u kojima se vjerodostojnost medija ispituje iz kuta recipijenta. Kako je percepcija publike, pogotovo u BiH-u, pod snažnim utjecajem njezine (ne)naklonjenosti određenom mediju, smatrali smo objektivnijim analizirati vijesti iz spomenute perspektive. Cilj kvantitativne i kvalitativne analize vijesti objavljenih u središnjim informativnim emisijama dviju javnih televizija i jedne komercijalne televizije u BiH-u bio je utvrditi provjerenu i pouzdanost objavljenih vijesti te njihovu objektivnost i nepristranost. Rezultati pokazuju da razlike nisu najizraženije između javnih televizija s jedne strane i komercijalne televizije s druge strane, nego između entitetskih televizija, iako pripadaju istom javnom RTV-sustavu. Analiza izvješća o istim događajima na trima televizijama pokazala je izrazito jednostranu i pristranu selekciju izvora.

KLJUČNE RIJEČI

VJERODOSTOJNOST, POVJERENJE, TELEVIZIJA, VIJESTI

Bilješka o autorici _____

Zarfa Hrnjić :: Sveučilište u Tuzli, Bosna i Hercegovina :: zarfa.hrnjic@untz.ba

UVOD

Istraživanja u različitim dijelovima svijeta pokazuju da povjerenje u medije iz godine u godinu opada. Prema rezultatima istraživanja Pew Research Centra objavljenima u rujnu 2009. godine 63% Amerikanaca smatra da su vijesti koje čitaju, čuju i vide često netočne i neobjektivne. Ovo je najviša razina nepovjerenja od 1985. godine, kada je ovakvo istraživanje prvi put objavljeno.¹ Jednim od glavnih uzroka rastućeg nepovjerenja u klasične medije smatra se objavljivanje neprovjerenih, nepotpunih, pa i izmišljenih informacija, što je opet konsekvencija izuzetno snažnih tržišnih pritisaka koje kvalitetu i profesionalnost informacija podređuju brzini i ekskluzivnosti. U ozračju rastućeg skepticizma prema klasičnim medijima Ted Turner zabranio je 1997. svojim zaposlenicima na CNN-u pojavljivanje u filmovima kako bi izbjegli smanjenje kredibiliteta kod gledatelja (Sohn i sur., 1999: 290). Drastični slučajevi svjesnog zavaravanja gledatelja poput onoga gruzijske televizije Imedi² ostavljaju dalekosežne posljedice na cijelu novinarsku struku.

Prema rezultatima istraživanja "Kako građani BiH vide rad novinara"³ povjerenje građana u medije veće je u 2010. nego u prethodnoj godini. Građani u BiH-u, prema ovom istraživanju, najviše vjeruju medijima (75%), a nakon medija slijede nevladine i inozemne organizacije te vjerske zajednice. Međutim dalji uvid u rezultate daje sasvim drugačiji obol početnim optimističnim pokazateljima odnosa bosansko-hercegovačke javnosti prema medijima. Naime u Republici Srpskoj (RS) svaki četvrti, a u Federaciji Bosne i Hercegovine svaki peti građanin smatra da "postoji opravdanje za napade i prijetnje novinarima", a u odnosu na 2009. godinu povećao se broj građana koji imaju takvo mišljenje. Gotovo 60% ispitanika smatra da su političari ti koji najviše utječu na rad medija. Ovaj rezultat sličan je onom iz istraživanja Instituta za medije Crne Gore iz 2004. u kojem je više od 51,3% ispitanika u toj zemlji izjavilo da su u fokusu medija interesi onih koji imaju političku moć. U tom kontekstu zanimljiv je podatak da je povjerenje u medije veće u RS-u (82,8%) nego u Federaciji (71%), iako su, prema ocjenama nekih analitičara, mediji u manjem bosansko-hercegovačkom entitetu podložni utjecaju vladajućih političkih struktura što se kod mnogih odražava na nekritičko izvješćivanje o radu aktualne Vlade.

PREGLED LITERATURE

Da je kredibilitet komunikatora važan za utjecaj poruke, naglašavao je još Aristotel smatrajući da je od triju bitnih aspekata za uvjeravanje, etosa, logosa i patosa, ovaj prvi, odnosno karakter komunikatora najvažniji. Vjerodostojnost komunikatora bila je i ostala tema mnogih komunikoloških istraživanja i analiza. Pojava novog medija, televizije, 50-ih godina 20. stoljeća, a posebice njegova ekspanzija potaknula je brojna istraživanja u tom području.

¹ Izvor: <http://www.media.ba/mcsonline/bs/vijest/sad-pad-povjerenja-u-medije> (17.05.2010.).

² Imedi TV objavila je 13. ožujka 2010. u udarnom terminu priču o ruskoj invaziji na Gruziju, inserirajući je snimcima iz 2008. godine, kao i da je izvršen atentat na predsjednika Mihaila Saakashvilija. Na ekranu nije bilo upozorenja da je riječ o simulaciji pa su gledatelji sve shvatili ozbiljno, što je rezultiralo općom panikom među stanovništvom.

³ Rezultate istraživanja provedenog na uzorku od 500 građana predstavila je glavna tajnica udruge BH novinari Borka Rudić 3. svibnja 2010. povodom međunarodnog Dana slobode medija, u organizaciji Mediacentra Sarajevo i spomenute udruge.

Eksperimentima koje su provodili 1953. Carl Hovland, Irving Janis i Harold Kelley utvrdilo se da recipijenti spremnije prihvaćaju poruke kao vjerodostojne od komunikatora s visokim kredibilitetom, ali da se s vremenom utjecaj poruka iz vjerodostojnih i nevjerodostojnih izvora izjednačava kako sjećanje recipijenata na izvor poruke slabi. Istraživanja koja su provedena dvadesetak godina poslije (Capon, Hulbert, 1973; Gilig, Greenwald, 1974) dovela su u pitanje vrijednost "efekta spavača" ukazujući na dugoročniji utjecaj vjerodostojnosti izvora na uvjerljivost poruke. Prednost visokog kredibiliteta naročito dolazi do izražaja kada se izvor identificira neposredno prije priopćavanja poruke, dok njegov utjecaj pada ukoliko se on priopći nakon prijama poruke, jer tada sadržaj postaje utjecaj-niji od izvora (O'Keefe, 1987). Disonantni rezultati istraživanja o važnosti izvora za utjecaj poruke čine ovu temu i dalje zanimljivom za istraživače.

Još od 1960. godine televizija služi kao primarni izvor vijesti te je medij kojem se najviše vjeruje. Ekspanzija interneta sada je u fokus zanimanja stavila utjecaj interneta na poziciju, kao i na kredibilitet televizije. Iako raste broj korisnika koji se informiraju *online*, televizija i u SAD-u ostaje dominantan izvor vijesti.⁴ Zaključci istraživanja o povjerenju publike u internet kao izvor informacija jesu različiti. Neka od njih (npr. Kiousis, 2001) ukazuju da u zemljama Zapada internet u pogledu kredibiliteta sustiže televiziju (prema: Lu, Andrews, 2006: 86). Pozicija televizije kao primarnog izvora vijesti ponajviše ovisi o konkretnoj zemlji, odnosno njezinoj ekonomskoj razvijenosti i penetraciji interneta. S obzirom na to da je u BiH-u broj korisnika interneta 35%, a broj domaćinstava koja imaju internetsku vezu 29%, što je znatno manje ne samo u odnosu na zemlje zapadne Europe nego i u odnosu na susjedne zemlje u kojima je taj postotak viši od 40%,⁵ te da je broj korisnika interneta među osobama u zrelijim godinama (koje su uglavnom i najzainteresiranije za vijesti iz društveno-političke zbilje) mali, nedvojbeno je da je u BiH-u televizija i dalje dominantan izvor vijesti.

U procjeni vjerodostojnosti televizijskih vijesti među gledateljima dominiraju pravednost, koju oni povezuju s uravnoteženim prikazivanjem činjenica, s istinitošću, točnošću i objektivnošću, i aktualnost (Abdulla i sur., 2002). Drugi bitni kriteriji za percepciju kredibiliteta televizijskih vijesti jesu: potpunost priče, provjerenost, nepristranost i objektivnost.

Istovremeno nemilosrdni trendovi u hiperkonkurentnoj medijskoj industriji mijenjaju novinarsku praksu stavljajući profesionalne standarde pred iskušenja koja stalno rastu. Stanje na medijskoj sceni, kako ga Ian Jack⁶ opisuje, vrlo je turbobno:

Posljednjih dvadeset godina poštovanje novinara skliznulo je na još nižu ljestvicu, od "piskarala" do "gmi-zavaca"... dok su medijske organizacije postale dio "medijske industrije", odnosno podgrupa šoubiznisa.

⁴ Prema istraživanju "Understanding the Participatory News Consumer" većina Amerikanaca (92%) u tipičnom danu koristi više platformi za informiranje. Udio pojedinih medija kao dominantnih informatora jest sljedeći: 78% Amerikanaca informira se na lokalnim televizijama, 73% informira se na nacionalnim TV-mrežama, 61% čita vijesti online, 54% sluša vijesti na radiju u svom domu ili u automobilu, 50% čita vijesti u tiskanom izdanju lokalnih novina i 17% čita vijesti u tiskanom izdanju nacionalnih novina kao što su *The New York Times* ili *USATODAY*. Izvor: <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/Online-News.aspx> (01.03.2010.).

⁵ Prema posljednjem istraživanju GfK BH objavljenom 28. studenoga 2009. Dostupno na <http://www.gfk.ba> (03.02.2010.).

⁶ Ian Jack kolumnist je *Guardiana*. Bio je urednik nedjeljnog izdanja *Independenta* od 1991. do 1995. te magazina *Granta* od 1995. do 2007.

Razbijene su i stare podjele na ozbiljne i frivolne. "Priče" su važne jer se prodaju ... prema tome mogu biti kupljene, ukradene, izokrenute (engl. spun), sentimentalizirane, prekomjerno dramaturgizirane, ako i to ne upali – i izmišljene. (prema: Boyd, 2002: 260)

Mijenja se i odnos novinara prema metodama prikupljanja podataka, što pokazuje i studija Beate Schneider, Klaua Schönbacha i Dietera Stürzebechera (prema: Kunczik, Ziefel, 2006: 111-112). Novinari s početka 90-ih godina 20. stoljeća bili su znatno spremniji primijeniti nepoštene ili ilegalne metode prikupljanja informacija u odnosu na novinare s početka 80-ih. Također spremnost na korištenje spornih metoda bila je veća što su novinari bili mlađi. S obzirom na socijalističku prošlost bivših jugoslavenskih zemalja relevantno je spomenuti i podatak iz istog istraživanja da su zapadnonjemački novinari bili spremniji koristiti se dubioznim načinom rada u prikupljanju informacija nego njihove istočnonjemačke kolege.

Zbog dominantnog položaja televizije u informiranju građana u BiH-u, ali i susjednim zemljama, u ovom smo se istraživanju fokusirali na televizijske vijesti. Kako je pojam kredibiliteta vrlo kompleksan, moguće mu je pristupiti iz više kutova. Mi smo ga istraživali analizirajući sadržaj poruke, posebno se fokusirajući na zastupljenost izvora u njoj. U istraživanjima kredibiliteta medija, bilo da je riječ o pristupu sa stajališta vjerodostojnosti izvora informacije, vjerodostojnosti poruke ili vjerodostojnosti pojedinog medija, korištene su različite varijable. Detaljan indeks kredibiliteta s čak 12 dimenzija razvile su Cecilie Gaziano i Kristin McGrath (1986). Drugi su autori uglavnom koristili manje detaljne indekse fokusirajući se na nekoliko faktora koje su mjerili. Najfrekventnije varijable korištene za mjerenje kredibiliteta jesu: povjerenje, točnost, pravednost, nepristranost i potpunost (Flanagin, Metzger, 2001; Gaziano, McGrath, 1986; Johnson, Kaye, 1998; Meyer, 1988; Newhagen, Mass, 1989).

Budući da su izvori informacija (njihov broj, precizna identifikacija, neposrednost i dvostranost) ključni za provjerljivost i vjerodostojnost vijesti sa stajališta profesionalnih imperativa, u ovoj smo se analizi orijentirali na njih ispitujući: omjer primarnih i sekundarnih izvora u TV-vijestima, broj sugovornika čije su izjave tonski emitirane, dominantnu vizualnu pokrivenost, jednostranost vs. dvostranost zastupljenih izvora te nepristranost objavljenih vijesti.

Medijska reprezentacija stvarnosti *per se* znači posredovani, a time nužno i u većoj ili manjoj mjeri subjektivno predisponirani uvid u zbivanje. Svako novo posredovanje u prikupljanju i obradi podataka podrazumijeva subjektivnu interpretaciju činjenica što se odražava na kvalitetu, odnosno objektivnost i potpunost krajnje informacije koju dobiva recipijent. Profesionalni standardi zbog toga nalažu korištenje primarnih izvora kad god je to moguće. Pod primarnim izvorima u ovom istraživanju podrazumijevamo aktere neposredno involvirane u događaj, odnosno pojedince ili organizacije koji su interesno vezani za ishod događaja. U sekundarne izvore ubrajamo izjave svjedoka događaja te dokumente (pravne i normativne, statističke izvještaje, zahtjeve, molbe i sl.), s obzirom na to da se u njima novinar oslanja na percepciju i interpretaciju događaja drugih osoba.

Kako su društveni događaji uglavnom hiperkompleksni i uključuju više zainteresiranih strana, imperativ potpunosti priče nalaže da se događaj pretjerano ne simplificira, nego da se sagleda iz više perspektiva. Jedan od načina približavanja tom zahtjevu jest uključivanje izjava više aktera u priču. Samo uključivanje zainteresiranih strana u priču ne jamči njezinu potpunost, a time ni vjerodostojnost zbog mogućnosti da se namjernom selekcijom dijelova izjava podrži unaprijed postavljeni, željeni zaključak. Ipak, kada novinar teži objektivnoj prezentaciji događaja, veći broj sugovornika znači i potpuniju priču. Novinarski standardi nalažu da se informacija provjeri u tri međusobno neovisna izvora. Kada to nije moguće, i dva se izvora smatraju prihvatljivim. No zasnivanje priče na jednom izvoru je neprofesionalno. Informacije koje dolaze iz samo jednog izvora ne mogu se smatrati neutralnima i nepristranima. U ovoj smo analizi broj osoba čije su izjave emitirane u vijesti promatrali kao indikator potpunosti priče. Zbog autentičnosti, kao i zbog toga što tonske izjave impliciraju prisutnost novinara na mjestu događaja, u obzir smo uzeli samo tonske izjave, a ne i one koje su parafrazirane.

Televizijske forme, posebno prilozima, često su pokrivena snimkama s različitih lokacija kako bi se postigla veća dinamičnost. Najvažniji kriterij klasifikacije u našoj analizi bila je zastupljenost kadrova s mjesta događaja jer smo ih promatrali kao jedan od indikatora (ne) nazočnosti događaju televizijske novinarske ekipe. Ukoliko je vijest pokrivena kadrovima s mjesta događaja, čak i ako nisu bili dominantni (što nije rijedak slučaj prilikom izvješća sa sjednica i sličnih događaja koji nisu televizični), uvrstili smo ih u kategoriju vijesti s mjesta događaja. Vijesti koji nisu bile popraćene kadrovima s mjesta događaja klasificirali smo prema dominaciji jednog od sljedećih vizualnih rješenja: arhivskih snimki; snimki s nekog drugog događaja na kojem je prikazana osoba koja se spominje ili njezina "zaleđena" slika ili snimki objekta u vezi s događajem, pod čime se podrazumijeva zgrada kao sjedište aktera događaja ili njihova institucionalna obilježja, određeni grad, privredni i drugi objekti koji se izravno odnose na događaj ovisno o temi; grafičkih ilustracija (tabelarni prikazi, grafikoni i druge vizualne ilustracije). U kategoriju "prezenter govori u kameru" uvrštene su samo one vijesti koji nemaju videosnimku.

Većina događaja koji su predmet medijskog zanimanja u određenoj mjeri konfliktna i oko njih se razvijaju proturječna mišljenja koncentrirana oko najmanje dvije suprotstavljene strane: proponenata i oponenata događaja. Jedan od nužnih uvjeta za dvostranost informacije jest njezina utemeljenost na mišljenjima najmanje dviju strana. U vijesti s dvostranim izvorima uvrstili smo one temeljene na informacijama dobivenim i od proponenata i od oponenata određenog stava, inicijative i sl. Vijesti utemeljene na samo jednom izvoru, kao i one utemeljene na više izvora, ali koji pripadaju istomišljenjima, svrstali smo u jednostrane. One kod kojih nismo mogli utvrditi na kojim se izvorima temelje, uvrstili smo u kategoriju bez odgovora.

Nepristranost podrazumijeva neutralan i pravedan odnos prema izvorima informacija i raspoloživim činjenicama. Najil Kurtić navodi sljedeće imperATIVE za postizanje nepristranog izvješćivanja: (1) stavove i tvrdnje zasnivati isključivo na činjenicama, (2) provjeriti činjenice u više međusobno neovisnih izvora, (3) dati informaciju o izvoru činjenica kad god se to ne kosi s etičkim i zakonskim normama, (4) tragati za svim relevantnim činjenicama

uključujući i proturječne činjenice i mišljenja, (5) neovisno o prethodnim stavovima prihvatiti nove činjenice bez obzira na to u kakvom su odnosu s onim što se o događaju prije znalo ili što se očekivalo ili željelo od strane komunikatora ili recipijenata, (6) ne skrivati činjenice koje mogu biti osnova drugačijih interpretacija i ne primoravati činjenice (konstruiranjem, manipuliranjem, imputiranjem) da podržavaju subjektivno gledište (2006: 92).

S obzirom na kompleksnost zahtjeva nepristranosti razumljiv je skepticizam u mogućnost njegova potpunog ispunjavanja. Robert Lichter, Stanley Rothman i Linda Lither (1980) istraživali su zašto je u SAD-u slabila podrška javnosti upotrebi nuklearne energije. Ispitivanje koje su proveli među znanstvenicima pokazalo je da je samo 7% znanstvenika smatralo neophodnim zaustavljanje razvoja atomske energije. Ispitivanje novinara pokazalo je da su oni bili znatno sumnjičaviji prema upotrebi nuklearne energije nego znanstvenici, što se odrazilo i na njihov stav u medijskim izvješćima. Izjave su interpretirane na način koji je sugerirao da su mišljenja znanstvenika oštro podijeljena oko ovog pitanja i da je većina njih protiv razvoja nuklearne energije. I samo izdvajanje određenog fenomena kao događaja postavlja pitanje (ne)pristranosti. Ipak, profesionalni kriteriji omogućavaju pravljenje distinkcije između pristranih i nepristranih medijskih sadržaja.

Analizom i komparacijom sadržaja nepristranost smo procjenjivali prije svega prema omjeru zastupljenih izvora s dvije zainteresirane strane ili s više zainteresiranih strana, zatim prema hijerarhizaciji vijesti, odnosno prema njezinu vremenskom pozicioniranju u emisiji, te analizirajući sadržaj izjava sugovornika, zbog mogućnosti manipulacijske selekcije dijelova izjave prilikom montiranja, kao i sadržaj novinarskih tekstova (engl. *off*) zbog mogućnosti prenaplašavanja ili marginaliziranja pojedinih aspekata događaja, kao i manipulacijskog *framinga*, odnosno smještanja događaja u pogrešan kontekst.

METODA

Istraživanje obuhvaća tri televizije u Bosni i Hercegovini: Federalnu televiziju (FTV), Televiziju Republike Srpske (RTRS) i Neovisnu televiziju Hayat (NTV Hayat).

FTV i RTRS dio su javnog RTV-servisa Bosne i Hercegovine koji čine tri postaje: državna Radio-televizija Bosne i Hercegovine (BHRT) i dvije entitetske postaje – Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine i Radio-televizija Republike Srpske. BHRT nastoji uravnoteženom i neutralnom uređivačkom politikom odigrati kohezivnu ulogu u etnički i medijski podijeljenoj zemlji. Gledanost joj je niža u odnosu na entitetske programe.⁷ FTV postiže gledanost prije svega u Federaciji Bosne i Hercegovine, a RTRS na teritoriju entiteta na kojem emitira program, odnosno ni jedan od entitetskih programa nema značajniji udio gledanosti u drugom entitetu. Iako tri programa pripadaju istom RTV-sustavu, odnos između njih je više kompetitivan nego kooperacijski, unatoč tome što djeluju u izrazito konkurentnom bosansko-hercegovačkom medijskom ambijentu s 44 televizijske postaje i 144 radiopostaje.⁸

⁷ Podatci o gledanosti koje prikuplja kompanija Mareco Index Bosniadostupni su na <http://www.mib.ba>.

⁸ Izvor: <http://www.rak.ba> (10.10. 2010.).

NTV Hayat privatna je postaja u vlasništvu Elvira Švrakića osnovana 1991. godine. Ova televizija čije je sjedište u Sarajevu jedna je od najgledanijih komercijalnih televizija u zemlji.

Za entitetske televizije odlučili smo se iz dva razloga. Prvi je razlog taj što su one dije-
lovi javnog servisa, koji zbog njegove društvene uloge smatramo nezaobilaznim u analizi
informativnog programa. Drugi je taj što je bilo pogodno komparirati vijesti emitirane na
ovim televizijama za koje smo pretpostavili da postoji značajna razlika u selekciji izvora,
iako pripadaju istom javnom servisu. Televizija Hayat uključena je u uzorak radi kompara-
cije privatnog i javnog sektora. Iako je gledanost Radio-televizije PINK viša nego gleda-
nost Neovisne televizije Hayat, prva televizija se za nju ne bori informativnim programom,
kao ni Televizija OBN. U odnosu na te dvije televizije čije su središnje informativne emisije
uglavnom sastavljene od agencijskih vijesti te informacija s tonskim izjavama, središnja in-
formativna emisija Televizije Hayat "Vijesti u 7" sadrži više priloga i uopće više pozornosti
posvećuje informativnom programu.

Analizirali smo ukupno 18 emisija i to po šest dnevnika FTV-a i RTRS-a koji se emiti-
raju u 19 sati i 30 minuta, te šest emisija "Vijesti u 7" koje se emitiraju u 19 sati. Emisije su
emitirane u razdoblju od 28. veljače do 7. ožujka 2010. Ovaj je period namjerno izabran
za analizu jer su u njemu televizije izvješćivale o nekoliko značajnih događaja koji su bili
zanimljivi za komparaciju izvora i izvođenje zaključaka o (ne)pristranosti emitiranih vijesti.
Analizirana je svaka objavljena vijest bez obzira na novinarsku formu (vijest bez izjave,
vijest s izjavom/izjavama, izvješće, intervju, komentar, ostalo). Ukupno ih je bilo 329, od
čega je najviše objavljeno na RTRS-u, i to 141 vijest, na Hayatu je objavljeno 99 vijesti, a
na FTV-u 88 vijesti. Za svaku ovu vijest ispunjen je poseban upitnik. Za drugi dio istraživa-
nja u kome smo komparirali vijesti o istim događajima objavljenim na sve tri televizijama,
odnosno na dvije televizije od navedenih triju televizija kreirali smo drugi upitnik koji je
sadržavao varijable za procjenu nepristranosti. Analizu je provela autorica teksta.

REZULTATI

Primarni vs. sekundarni izvori

U ukupnom uzorku udio primarnih izvora je 57,7%, a sekundarnih 37,7%, dok za 4,6%
vijesti nismo mogli sa sigurnošću utvrditi kojoj kategoriji pripadaju. Primjetna je značajna
razlika između tri televizije u pogledu ove varijable. Na FTV-u udio je primarnih izvora oko
70%, na RTRS-u 56%, dok je na Televiziji Hayat oko 50%. Javni servisi uglavnom imaju au-
tentične priloge s izjavama neposrednih sudionika svih važnijih događaja o kojima izvje-
štavaju u središnjim dnevnicima. Da bismo razumjeli razliku u dobivenom omjeru između
FTV-a i RTRS-a, treba uzeti u obzir da je FTV u prosjeku objavio 14,8 vijesti u svakoj emisiji,
a RTRS 23,5 vijesti, odnosno da RTRS objavljuje veći broj informacija.

U strukturi izvora izrazito dominiraju akteri događaja na sve tri televizije (tablica 2).
Udio svjedoka prilično je mali također na sve tri televizije, što je objašnjivo izrazitim opre-
djeljenjem na dobivanje izjava od osoba izravno involviranih u događaj. Najviše vijesti
utemeljenih dominantno na dokumentima identificirali smo na Televiziji Hayat (9%).

Tablica 1. Omjer primarnih i sekundarnih izvora

Izvori	FTV (n 89)		RTRS (n 141)		HAYAT (n 99)		Ukupno (n 329)	
	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio
Primarni	62	69,6%	79	56%	49	49,5%	190	57,7%
Sekundarni	19	21,3%	62	44%	43	43,5%	124	37,7%
Bez odgovora	8	8,9%	0	0%	7	7%	15	4,6%

Tablica 2. Struktura izvora

Izvori	FTV (n 89)		RTRS (n 141)		HAYAT (n 99)		Ukupno (n 329)	
	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio
Akteri događaja	72	80,8%	117	83%	76	76,8%	265	80%
Svjedoci	1	1,1%	8	5,6%	3	3%	12	3,6%
Dokumenti	5	5,6%	9	6,4%	9	9%	23	7%
Bez odgovora	11	12,3%	7	5%	11	11,1%	29	8,8%

Porijeklo vijesti

Preuzimanje tzv. supsidijarnih informacija svakako utječe na kvalitetu i objektivnost objavljenih informacija, jer institucije koje ih šalju nisu nepristrani komunikatori. Od njih se to i ne očekuje, ali novinarski standardi nalažu da novinar informaciju provjeri u neovisnim izvorima i kritički je obradi. Drugim riječima, informacija čiji je autor novinar uživa veći kredibilitet. Vesna Laban (2005) zaključila je, nakon analize sadržaja predstavljenih u dnevnim informativnim emisijama Televizije Slovenija te kompariranja s informacijama koje dolaze u uredništva, da kod polovine svih analiziranih jedinica izvor informacija nije transparentan. Usporedba s neobrađenim informacijama koje dolaze u uredništvo pokazala je, pojašnjava dalje autorica, da se u samo 16% slučajeva radi o mišljenju, znanju ili interpretaciji novinara, a da su u svim ostalim slučajevima novinari prikriveno objavili informacije službi za odnose s javnostima, agencijskih izvora i drugih medija.

Tablica 3. Porijeklo vijesti

	FTV (n 89)		RTRS (n 141)		HAYAT (n 99)		Ukupno (n 329)	
	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio
Novinar	56	63%	68	48%	47	47,5%	171	53%
Priopćenje	4	4,5%	25	18%	8	8%	37	11,2%
Novinska agencija	7	8%	43	30%	28	28,3%	78	23,7%
Redigirana agencijska vijest	8	9%	3	2%	3	3%	14	4,2%
Preneseno iz drugih medija	0	0%	4	3%	2	2%	6	1,8%
Neidentificirani izvor	13	15%	7	5%	9	9%	29	8,8%
Demanti	0	0%	0	0%	1	1%	1	0,3%

U našem uzorku udio vijesti koji su rezultat autentičnog rada novinara određene medijske kuće, odnosno vlastitog prikupljanja i obrade informacija nešto je veći od 50% (53%). Evidentan je njihov značajno veći udio na FTV-u (63%) u odnosu na RTRS (48%) i Hayat (47,5%). Na dvije posljednje televizije sličan je i udio agencijskih vijesti (30%, odnosno 28,3%), znatno veći nego na FTV-u (8%). Istodobno FTV ima veći udio obrađenih agencijskih vijesti (9%), a i najveći udio vijesti čiji izvor nije identificiran.

Jednostrani vs. dvostrani izvori

Vjerodostojnost televizijske vijesti čvrsto je povezana s njezinom objektivnošću. Gledatelji žele vijesti koje su poštene i izbalansirane, a pod poštenim vijestima podrazumijevamo one koje su istinite, točne, objektivne, potpune, pouzdane, nepristrane i iskrene (Abdulla i sur., 2002).

Da bi vijesti bile takve, prijeko je potrebno (ali ne i dovoljno) da njihovi izvori budu dvostrani. Rezultati naše analize zabrinjavajući su, i to na sve tri televizije. Čak 76,6% vijesti objavljenih u promatranom razdoblju bilo je utemeljeno na jednostranim izvorima, i to na FTV-u 74%, na Hayatu 76,7% i RTRS-u 78%. To ukazuje na veliki udio vijesti utemeljenih na jednom izvoru, kao i na to da je među onima utemeljenim na više izvora mnogo onih koji samo formalno ispunjavaju profesionalne standarde. U nekima od njih zastupljena su i više od tri izvora, ali su svi jednostrani, o čemu ćemo detaljnije raspravljati u drugom dijelu ovog rada, kada ćemo usporediti vijesti o istim događajima na tri televizije.

Tablica 4. Omjer jednostranih i dvostranih izvora

	FTV (n 89)		RTRS (n 141)		HAYAT (n 99)		Ukupno (n 329)	
	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio
Jednostrani	66	74%	110	78%	76	76,7%	252	76,6%
Dvostrani	23	26%	25	17,7%	20	14,2%	68	20,7%
Bez odgovora	0	0	8	5,6%	3	3%	11	3,3%

Broj osoba čije su izjave tonski emitirane

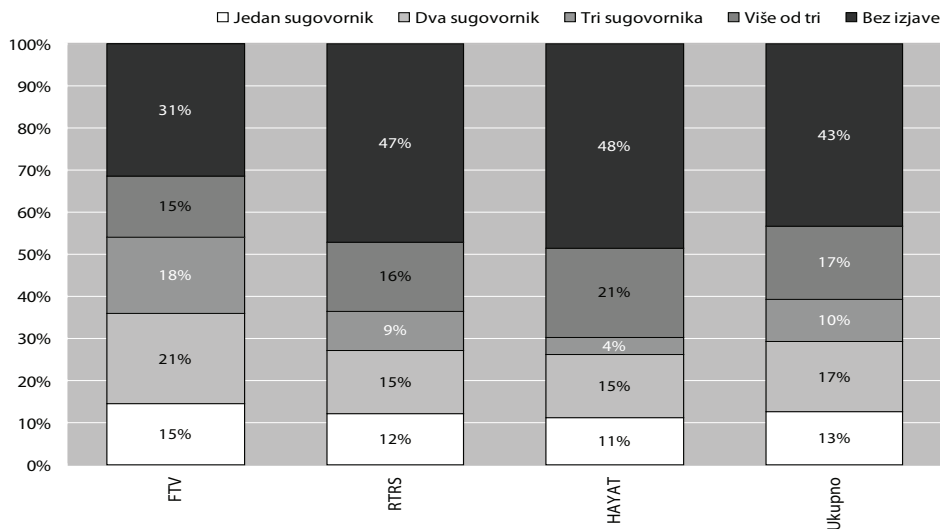
Tonske izjave pridonose vjerodostojnosti vijesti zato što referiraju na autentičnost iskaza, dajući riječima snagu i boju, povećavaju njegovu uvjerljivost, ali i dinamičnost. Tonska je izjava i indikator nazočnosti novinarske ekipe na mjestu zbivanja. Tako je barem bilo do nedavno. Sada nije rijetka praksa da televizijske kuće (pogotovo komercijalne) pošalju samo snimatelja na teren koji, osim insertnih snimki, snimi i izjave aktera događaja. U našem je ukupnom uzorku udio novinarskih formi bez izjave visok – 43,2%. Najviše ih je objavljeno na Hayatu (48,5%), zatim na RTRS-u (45%), dok ih je na FTV-u nešto manje od trećine (31%).

Takve rezultate objašnjavamo prije spomenutim visokim udjelom agencijskih vijesti od kojih većina ne sadrži izjavu, ali i vrlo kratkih vijesti dobivenih iz različitih izvora, a za koje nema dovoljno prostora u emisiji da se objave u dužoj formi. Ostale forme koje pripadaju ovoj kategoriji jesu izvješća bez izjave, priopćenja i vrlo malo osvrta i komentara.

Udio novinarskih formi s izjavama više od tri sugovornika je 17,3%. Uglavnom je riječ o priložima, ali i o izjavama koje se nadovezuju na vijest koju pročita presenter. Najviše ih je objavila Televizija Hayat 21,2%, zatim RTRS 16,3% i FTV 14,6%. Najviše novinarskih formi s emitiranim izjavama triju sugovornika objavila je FTV (18%), zatim RTRS (9,2%), a Hayat (4%). S druge strane u ukupnom udjelu formi s jednim sugovornikom (12,5%) najviše smo ih identificirali na FTV-u 14,6%, zatim na RTRS-u 12%, a na Hayatu 11,1%.

Tablica 5. Broj sugovornika

	FTV (n 89)		RTRS (n 141)		HAYAT (n 99)		Ukupno (n 329)	
	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio
Jedan sugovornik	13	14,6%	17	12%	11	11,1%	41	12,5%
Dva sugovornika	19	21%	21	15%	15	15,1%	55	16,7%
Tri sugovornika	16	18%	13	9,2%	4	4%	33	10%
Više od tri sugovornika	13	14,6%	23	16,3%	21	21,2%	57	17,3%
Bez izjave	28	31%	66	45%	48	48,5%	142	43,2%

▲ Grafikon 1.
Usporedni prikaz zastupljenosti sugovornika na televizijskim postajama

Dominantna vizualna rješenja

Brojna istraživanja dokazala su kako su za uvjerljivost televizijskih sadržaja, osim kredibiliteta izvora informacija i sadržaja poruke, važni i veličina, kvaliteta i dinamičnost slike te sposobnost gledatelja da se na temelju toga "uživi" u događaj koji gleda (Minsky, 1980; Reeves, Nass, 1996; Bracken, 2005). S obzirom na važnost vizualne dimenzije TV-sadržaja uključili smo i ovu varijablu u našu analizu pridržavajući se i u ovom slučaju analize sa stajališta profesionalnih standarda, a ne percepcije gledatelja. Oko 70% vijesti insertirano je kadrovima s mjesta događaja s gotovo identičnim udjelom na svim analiziranim televizijama. To ukazuje na svjesnost zaposlenih u ovim medijskim kućama o važnosti prisutnosti kamere na mjestu događaja za postizanje vizualne empatije gledatelja. Razliku od 17% između omjera formi insertiranih kadrovima s mjesta događaja (70%) i omjera autentičnih novinarskih priloga koji su produkt rada novinara tih televizija, čiji je omjer u ukupnom uzorku 53%, čine prvenstveno agencijske vijesti iz inozemstva (vijesti, vijesti s tonskom izjavom, odnosno tonskim izjavama i izvješća), koji su gotovo uvijek insertirani kadrovima s mjesta događaja, te vijesti o domaćim zbivanjima na koje su poslani snimatelji bez novinara. Dominacija arhivskih snimki opravdana je u 5,5% vijesti jer je riječ o događajima iz ratnog razdoblja. Najveći udio vijesti koje je presenter priopćio u kameru emitirala je Televizija Hayat (7%), dok za entitetske programe možemo reći da su takvi primjeri vrlo rijetki (FTV 1,1%, RTRS 2,8%). Grafičke ilustracije (grafikoni, tablice, animacije) gotovo su izuzetak (3,3% u ukupnom uzorku), slično kao i kod bosansko-hercegovačkih dnevnih novina (Hrnjić, 2007: 193-206). Najviši udio grafičkih ilustracija objavila je RTRS, i to u 4,2% vijesti.

Tablica 6. Vizualna pokrivenost vijesti

	FTV		RTRS		HAYAT		Ukupno	
	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio	Broj vijesti	Udio
Mjesto događaja	62	70%	99	70,2%	69	69,7%	23	69,9%
Arhiv	5	5,6%	9	6,4%	4	4%	18	5,5%
Spomenuta osoba	8	9%	13	9,2%	6	6%	27	8,2%
Objekt u vezi s događajem	11	12,3%	10	10,1%	9	9%	30	9,1%
Grafičke ilustracije	3	3,4%	6	4,2%	2	2%	11	3,3%
Prezenter govori u kameru	1	1,1%	4	2,8%	7	7%	12	3,6%
Nešto drugo	0	0%	0	0%	2	2%	2	0,6%
N	88		141		99		329	

(Ne)pristranost u selekciji i prezentaciji izvora

U drugom dijelu istraživanja usporedili smo izvore u vijestima o istim događajima objavljenima na sve tri televizije. Prosječan broj vijesti koje su se odnosile na iste događaje, a koje su objavljene na sve tri televizije, jest 4,3 po emisiji.

Tablica 7. Tematsko preklapanje vijesti po emisiji

TV-postaje	Broj vijesti o istim događajima
FTV i Hayat	6,6
FTV i RTRS	5,5
RTRS i Hayat	5,3
FTV, RTRS i Hayat	4,3

Teme koje su se preklapale na sve tri televizije jesu suđenja za ratne zločine i to: ratnom članu Predsjedništva BiH-a Ejupu Ganiću, bivšem Predsjedniku RS-a Radovanu Karadžiću i pripadniku vojske bosanskih Srba Veselinu Vlahoviću. Drugu grupu čine vijesti iz svijeta, a treću unutarnji, vrlo konfliktni događaji iz "visoke" politike, poput (ne)obilježavanja Dana nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Za analizu smo odabrali četiri događaja koji su dominirali medijskim izvješćima u istraživanom periodu, i to: (1) uhićenje Ganića u Londonu na temelju optužnice Tužiteljstva Srbije, (2) suđenje Haškog tribunala Karadžiću, (3) nasilni ulazak u dvoranu Predsjedništva BiH-a koja je bila zaključana po nalogu srpskog člana Predsjedništva na Dan nezavisnosti Bosne i Hercegovine i (4) uhićenje osumnjičenoga ratnog zločinca Vlahovića.

Izvori u slučaju Ganić

Ratni član Predsjedništva BiH-a Ejup Ganić bio je zadržan na aerodromu u Londonu 26. veljače 2010. te je nakon toga bio pušten. Ministrica pravde Srbije Snežana Malović izjavila je tog dana da je sudskim organima Velike Britanije upućen zahtjev za ekstradiciju Ganića, protiv koga se u Tužiteljstvu za ratne zločine Srbije vodi istraga zbog umiješanosti u zločine počinjene na teritoriju Bosne i Hercegovine. Ganić je demantirao tvrdnje da je zadržan na temelju Interpolove tjeralice iz Srbije, navodeći da je na aerodromu čekao prtljagu. Sljedeća dva dana objavljujane su kontradiktorne informacije o njegovu (ne)uhićenju, ovisno o mediju, da bi 1. ožujka 2010. svi mediji objavili vijest da je britanska ambasada u Bosni i Hercegovini potvrdila Ganićevo uhićenje.

Televizija Hayat demantirala je 28. veljače 2010. uhićenje Ganića oslanjajući se na jednostrane izvore, odnosno priopćenje iz Kabineta člana Predsjedništva BiH-a Harisa Silajdžića i prenoseći izjave ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine iz dnevnih novina. Sljedeći dan pokazalo se da je Ganić ipak uhićen. Radio-televizija Republike Srpske objavila je 28. veljače 2010. izjave dužnosnika Srbije o Ganićevu uhićenju u Londonu. U medijima su tog dana prevladavale špekulacije. Federalna televizija u "Dnevniku" 28. veljače 2010. nije objavila informaciju o slučaju Ganić.

U vijestima koje su se odnosile na ovaj slučaj, a koje su objavljene na RTRS-u, dominirali su sljedeći sugovornici: ministrica pravde Srbije, ministar unutrašnjih poslova Srbije, predsjednik Advokatske komore Republike Srpske, zamjenik glavnog tužitelja Tužiteljstva Srbije, dva generala bivše Jugoslavenske narodne armije, zatim bivši general UN-a Lewis MacKenzie,⁹ koji u izjavi uz ostalo kaže: "Nisam nikad vjerovao Ganiću...", te srpski logoraši.

⁹ MacKenzieja u Bosni i Hercegovini svjedokinje terete da je tijekom rata sudjelovao u silovanjima Bošnjakinja zajedno s pripadnicima srpske vojske pa je protiv njega prije nekoliko godina sud u Sarajevu pokušavao pokrenuti postupak za ratni zločin. Vlasti Bosne i Hercegovine u više su navrata tražile generalovo izručenje, ali su svi zahtjevi odbijeni. MacKenzie i

Ovi sugovornici imali su pozitivan stav o uhićenju Ganića. Od predstavnika druge strane koji su imali negativan (ili suzdržan) stav o uhićenju sugovornici su bili: savjetnik bošnjačkog člana Predsjedništva uključen u Ganićev tim obrane, ministar pravde BiH-a, ministar sigurnosti BiH-a, portparol Tužiteljstva BiH-a i bošnjački član Predsjedništva BiH-a. Emitirana je i izjava britanskog ambasadora u Bosni i Hercegovini. Od reakcija političkih stranaka priopćene su one iz: SNSD-a, PDP-a, SDS-a, SRS-a (stranke sa srpskim predznakom), SDA-a (stranka s bošnjačkim predznakom) te iz HDZ-a (stranka s hrvatskim predznakom).

U dnevnicima FTV-a o događaju su govorili: ministar sigurnosti BiH-a, ministar pravde BiH-a, glavni tužitelj Tužiteljstva BiH-a, Ganićeva kći, član ratnog Predsjedništva BiH-a Mirko Pejanović i član Predsjedništva Silajdžić. Navedeni sugovornici imali su negativan stav o uhićenju Ganića, odnosno o njegovu potencijalnom izručenju Srbiji koja to traži. O slučaju je telefonski, bez tonskih izjava, izvjestila i dopisnica iz Beograda. Također, emitirana je izjava britanskog ambasadora u Bosni i Hercegovini. Od reakcija političkih stranaka emitirane su one iz SDP-a i BPS-a (Bosanska patriotska stranka).

Na Televiziji Hayat bili su zastupljeni sljedeći izvori: ministar sigurnosti BiH-a, ministar pravde BiH-a, glasnogovornik MVP-a Bosne i Hercegovine, glasnogovornik Tužiteljstva BiH-a, Ganićeva kći i umirovljeni general Armije BiH-a. Priopćene su reakcije SDA-a, HDZ-a i PDP-a.

Uočljivo je da su na FTV-u, kao i na Hayatu, bili izrazito zastupljeni jednostrani izvori. U izvješća RTRS-a uključeni su i predstavnici druge strane što, površno gledano, ostavlja dojam objektivnijeg prezentiranja događaja. Međutim analiza sadržaja izjava, kao i novinarskih *offova*, odmah pokazuje da je subjektivnom selekcijom dijelova izjava, kao i interpretacijom činjenica potpuno jasno opredjeljenje autora prema izvorima i događaju. Npr. novinarka prije Silajdžićeve izjave¹⁰ u *offu* kaže: "Nejasno je i zašto Haris Silajdžić otvoreno prijeti da će se suprotstaviti svima koji traže pravdu za ratne zločine počinjene nad Srbima u proteklom ratu." Također govoreći o pravnoj proceduri koju je BiH pokrenuo za izručenje Ganića, novinarka ironično kaže: "Ažurni i u Ministarstvu pravde. Ne postoji Interpolova potjernica za Ganićem ni drugim osobama – provjerio je ministar Bariša Čolak koji tvrdi da je domaće pravosuđe nadležno za vođenje postupka, a ne Srbija."

Izvori u slučaju Karadžić

U izvješćima o suđenju Karadžiću pred Haškim tribunalom na RTRS-u su govorili: Karadžićev pravni savjetnik, Karadžić, lord Peter Carrington (kaže da sumnja u to da je zločin na Markalama počinila srpska vojska) i glavni urednik agencije Sense.

O istom događaju na FTV-u su emitirane izjave Karadžića i dviju predstavnica Udruženja građana "Majke Srebrenice i Žepe".

u mirovini aktivno objašnjava kako Srbi nisu počinili genocid u Srebrenici, nego da je bilo gotovo obratno. Izvor: <http://www.vecernji.hr/vijesti/general-mackenzie-propisuje-moralno-ponasanje-vojnika> (23.07.2010.).

¹⁰ Silajdžićeva izjava: "Oni koji to rade trebaju biti uvjereni u to da ćemo se i mi boriti svim sredstvima da obranimo prava naših građana i da obranimo dostojanstvo otpora agresiji koja je izvršena na BiH."

Na Hayatu su, osim ovih izvora zastupljenih i na FTV-u, kao reakciju na izjavu Karadžićeva pravnog savjetnika emitirali videokomentar s kadrovima iz ratnih logora pod kontrolom srpske vojske, zatim s kadrovima izbjeglica i masovnih grobnica. Prezenter je, čitajući vijest o privremenom prekidu suđenja Karadžiću, kazao da je riječ o priopćenju haškog suca. RTRS je emitirao istu vijest ne navodeći izvor.

I na ovom primjeru uočljiva je razlika u selekciji izvora. Sve tri televizije objavile su dijelove Karadžićeva iskaza pred Haškim tribunalom, a na RTRS-u o ovome govori i njegov pravni savjetnik. Predstavnik druge strane nema. Federalna televizija nije dala prostor Karadžićevu pravnom savjetniku. O suđenju govori druga strana – govore predstavnice žrtava. Na Hayatu također nije emitirana izjava Karadžićeva savjetnika, nego je navedena kao povod za videokomentar.

Izvori u slučaju (ne)obilježavanja Dana nezavisnosti Bosne i Hercegovine

Domaći politički predstavnici i drugi uzvanici okupljeni povodom obilježavanja Dana nezavisnosti Bosne i Hercegovine 1. ožujka 2010. nisu mogli ući u veliku dvoranu Parlamenta BiH-a jer predsjedavajući Zastupničkog doma Parlamenta BiH-a Milorad Živković nije dao dopuštenje za održavanje svečane sjednice. Zaključana vrata dvorane provalio je nekadašnji zastupnik SDA-a Ibran Mustafić, nakon čega je sjednica ipak održana. Evo kako su o tome izvjestile televizije u analiziranom uzorku.

Na RTRS-u su o događaju govorili: zamjenica predsjedavajućeg Vijeća naroda Parlamenta BiH-a (SNSD), premijer RS-a i predsjednik DNS-a – kao predstavnici jedne strane, dok su kao predstavnici druge strane govorili bošnjački i hrvatski član Predsjedništva BiH-a.

Na FTV-u su govorili: akademik Muhamed Filipović, zamjenica predsjedavajućega gradskog Vijeća Sarajeva i bivši predsjedavajući Skupštine BiH-a, što su sve jednostrani izvori. U novinarskom je tekstu kazano: "Oglasili su se i iz Živkovićevog kabineta. Smatraju to krivičnim djelom i zatražit će sankcije."

I na Hayatu su bili zastupljeni jednostrani izvori: predsjednik Udruženja "Majke enklava Srebrenice i Podrinja", zamjenica predsjedavajućega gradskog Vijeća Sarajeva, bivši predsjedavajući Skupštine BiH-a, bošnjački član Predsjedništva BiH-a, Sulejman Tihić, predsjedavajući Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH-a i akademik Filipović. Što se tiče druge strane, novinar je u tekstu rekao sljedeće: "Čovjek koji ne slavi i ne obilježava ovaj datum u priopćenju je naveo da je današnji nasilni ulazak u veliku dvoranu nedemokratski i vandalski čin i to je ujedno i krivično djelo. Nadležna tijela bit će pozvana da odgovorne za ove radnje adekvatno sankcioniraju – rekao je Živković."

Izvori u slučaju Vlahović

Agencijsku vijest da je španjolska policija uhitila Veselina Vlahovića osumnjičenog za ratne zločine počinjene na Grbavici u Sarajevu objavile su sve tri televizije 2. ožujka 2010.

Na RTRS-u presenter je tu vijest pročitao u kameru kao desetu vijest u emisiji. Ta je tema spomenuta još jednom 4. ožujka 2010. kada je presenter kazao da je Vlahović priznao krivnju. Vijest je emitirana bez izjava, kao treća vijest u "Dnevniku".

Federalna je televizija kao prvu vijest u "Dnevniku" 2. ožujka 2010. objavila izvještaj o uhićenju Vlahovića s izjavom portparola Tužiteljstva BiH-a. Federalna je televizija i sljedeća tri dana objavila po jednu vijest bez izjava u vezi s ovim događajem.

Hayat je kao prvu vijest u "Vijestima u 7" istog datuma objavio istu agencijsku vijest kao i RTRS o uhićenju Vlahovića. Dan poslije emitiran je izvještaj s izjavama svjedokinja zločina za koje je Vlahović optužen. Sutradan je Hayat objavio agencijsku vijest bez izjava o Vlahovićevu priznanju krivnje.

OGRAIČENJA ISTRAŽIVANJA I PREPORUKE

Istraživanje smo proveli na namjernom uzorku, na postajama koje, među bosansko-hercegovačkim televizijama, imaju najgledaniji i najkvalitetniji informativni program. Uvid u središnje informativne emisije drugih televizija u BiH-u pokazuje da je njihov koncept znatno drugačiji, počevši od samog vremenskog trajanja, preko novinarskih formi do izvora informacija. Stoga pretpostavljamo da bi uključivanjem drugih komercijalnih televizija, ali i javnih općinskih i županijskih televizija, rezultati ukupno bili znatno drugačiji. Bilo bi korisno usporediti njihove informativne emisije s emisijama triju televizija iz našeg istraživanja radi utvrđivanja omjera izvora po istim ili sličnim varijablama.

Također pri analizi nismo uzeli u obzir distinkciju prema novinarskim formama. U buduća istraživanja mogla bi se uključiti i varijabla vremenskog trajanja svake vijesti.

U razdoblju istraživanja u informativnim emisijama dominiralo je nekoliko vrlo konfliktnih događaja koji su u tom tjednu, ali i u sljedećim tjednima, izazivali vrlo različita mišljenja u bosansko-hercegovačkoj javnosti. Moguće je da bi rezultati istraživanja u nekom drugom razdoblju s manje dramatičnih događaja bili drugačiji.

Rezultati drugog dijela istraživanja o (ne)pristranosti u selekciji izvora nameću poznata etička pitanja: trebaju li mediji dati jednak prostor svim stranama čak i ako vjeruju da neka strana ima manipulatorske intencije prema javnosti i da zlopotrebljava taj isti prostor? Ako ne, tko je taj koji odlučuje o (ne)(is)prav(n)im stranama? Nije nam namjera ulaziti u deontološke elaboracije na ovom mjestu, nego samo podsjetiti na etičke dileme u novinarskoj praksi, ali i na činjenicu da komunikološka istraživanja uvijek zahtijevaju kombinaciju kvantitativno-kvalitativnog pristupa.

ZAKLJUČCI

Kada promatramo broj objavljenih vijesti, ne praveći distinkciju po novinarskim formama i njihovu trajanju, na FTV-u dominiraju novinarska izvješća (prilozi) s primarnim izvorima (63%), a na RTRS-u (48%) i Hayatu (47,5%) nešto manje od polovine vijesti proizvod je njihovih novinara, dok su ostale vijesti prenesene iz drugih izvora ili su emitirane izjave aktera događaja dane za neki drugi medij ili je riječ o izjavama koje je uzeo snimatelj bez nazočnosti novinara. Ovdje treba imati u vidu da je Federalna televizija prosječno u emisiji objavila 14,8 vijesti, što ukazuje na opredjeljenje da u strukturi "Dnevnika" izrazito dominiraju novinarski prilozi s terena. I novinari RTRS-a nazočni su na svim važnijim događajima, ali je njihov udio u dnevnicima manji u odnosu na omjer na FTV-u zbog toga što RTRS objavljuje više kraćih formi tako da je prosječan broj vijesti u emisiji 23,5, što je čak 8,7 više nego na FTV-u.

Najviše vijesti čiji izvor nije identificiran bilo je na FTV-u (15%), što je neočekivano za javni medijski servis, zatim na Hayatu (9%), a najmanje na RTRS-u (5%).

Veliki udio agencijskih vijesti na RTRS-u i Hayatu (oko trećine) rezultat je orijentacije ovih televizija da u svojim dnevnicima objavljuju veći broj vijesti što je konzistentno trendu u drugim zemljama da se u istom vremenskom periodu, odnosno bez produženja trajanja središnje informativne emisije povećava broj objavljenih priloga. To naravno znači kraće trajanje novinarskih formi i objašnjava veliki udio vijesti bez tonskih izjava (Hayat 48,5%; RTRS 45%; FTV 31%).

Zabrinjavajući su rezultati drugog dijela istraživanja. Pokazuju dominaciju jednostranih izvora te da se interpretacija analiziranih događaja i odnos novinara prema njima drastično razlikuju na RTRS-u s jedne strane i FTV-u i Hayatu s druge strane (razlika u izvorima, kontekstima, terminologiji). Posljedice neprovjeravanja informacija u neovisnim izvorima vidljive su i na primjeru Televizije Hayat u čijem je dnevniku 28. veljače 2010. demantirano Ganićevo uhićenje.

Ohrabrujući je visok udio priloga s kadrovima s mjesta događaja jer ukazuje na opredjeljenost analiziranih televizija da budu na svim važnijim događajima o kojima izvještavaju. To implicira da, generalno govoreći, nisu sklone interpretaciju takvih događaja nekritički prepustiti samim organizatorima, odnosno njihovim službama za odnose s javnostima ili bar ne svjesno i ne primarno njima. S druge strane zabrinjavaju rezultati o stranosti jer ukazuju na to da se novinari prilikom interpretiranja događaja mnogo manje rukovode profesionalnim imperativima nego uređivačkom politikom medija za koji rade, kao i dominantnim političkim i etničkim stavovima publike kojoj se obraćaju.

Literatura

- >Abdulla, Rasha i sur. (2002) The credibility of newspapers, television and online news, rad prezentiran na AEJMC-u (Association for Education in Journalism and Mass Communication), Miami, Florida.
- >Boyd, Andrew (2002) *Novinarstvo u elektronskim medijima*. Beograd: Clio.

- >Bracken, Cheryl (2005) Presence and image quality: The case of high definition television, *Media Psychology* 7 (2): 191-205.
- >Capon, Noel, Hulbert, James (1973) The Sleeper Effect: An Awakening, *Public Opinion Quarterly* 37 (3): 333-358.
- >Cherian, George (2007) Credibility deficit: Why some news media don't pay the price, *Journalism Studies* 8 (6): 898-908.
- >Dickson, Tom, Topping, Elizabeth (2001) Public trust, media responsibility and public journalism: US newspaper editors and educators' attitudes about media credibility, *Asia Pacific Media Educator* 1 (11): 72-86.
- >Flanagin, Andrew, Metzger, Miriam (2001) Internet use in the contemporary media environment, *Human Communication Research* 27 (1): 153-181.
- >Gaziano, Cecilie, McGrath, Kristin (1986) Measuring the concept of credibility, *Journalism Quarterly* 63 (3): 451-462.
- >Gillig, Paulette, Greenwald, Anthony (1974) Is it time to lay the sleeper effect to rest?, *Journal of Personality and Social Psychology* 29 (1): 132-139.
- >Grabe, Maria Elizabeth, Zhou, Shuhua i Barnett, Brooke (2001) Explicating Sensationalism in Television News: Content and the Bells and Whistles of Form, *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 45 (4): 635-655.
- >Gunther, Albert (1992) Biased Press or Biased Public? Attitudes Toward Media Coverage of Social Groups, *The Public Opinion Quarterly* 56 (2): 147-167.
- >Hrnjić, Zorfa (2007) Grafička opremljenost teksta kao element vjerodostojnosti dnevnih novina, str. 193-207, u: Malović, Stjepan (ur.) *Vjerodostojnost novina*. Zagreb: ICEJ.
- >Johnson, Thomas, Kaye, Barbara (1998) Cruising is believing? Comparing Internet and traditional sources on media credibility measures, *Journalism and Mass Communication Quarterly* 75 (2): 325-340.
- >Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid (2006) *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert stiftung.
- >Kurtić, Najil (2006) *Kod novinarstva*. Sarajevo: Mediaplan.
- >Laban, Vesna (2005) Utjecaj službi za odnose s javnošću na (ne)transparentnost izvora informacija u televizijskim novinarskim tekstovima, *Medijska istrživanja* 11 (1): 113-130.
- >Lichter, Robert, Rothman, Stanley i Lichter, Linda (1980) *The Media Elite*. New York: Adler and Adler.
- >Lu, Hung-Yi, Andrews, James (2006) College Students' Perception of the Absolute Media Credibility about SARS-Related News during the SARS Outbreak in Taiwan, *China Media Research* 2 (2): 85-93.
- >Meyer, Philip (1988) Defining and measuring credibility of newspapers: Developing an index, *Journalism Quarterly* 65 (3): 567-574.
- >Minsky, Marvin (1980) Telepresence, *Omni* 2 (9): 45-51.
- >Newhagen, John, Clifford, Nass (1989) Differential Criteria for Evaluating Credibility of Newspapers and TV News, *Journalism Quarterly* 66 (2): 277-284.
- >O'Keefe, Daniel (1987) The persuasive effects of delaying identification of high- and low-credibility communicators: A meta-analytic review, *Central States Speech Journal* 38 (2): 63-72.
- >Pornpitakpan, Chanthika (2004) The Persuasiveness of Source Credibility: A Critical Review of Five Decades' Evidence, *Journal of Applied Social Psychology* 34 (2): 243-281.
- >Reeves, Byron, Nass, Clifford (1996) *The Media equation: How people treat computers, television, and new media like real people and places*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- >Sohn, Ardyth i sur. (1999) *Media Management: A Casebook Approach*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Internetski izvori

- ><http://www.media.ba/mcsonline/bs/vijest/sad-pad-povjerenja-u-medije> (17.05.2010.)
- ><http://www.mib.ba> (10.10.2010.)
- ><http://www.pewinternet.org/Reports/2010/Online-News.aspx> (01.03.2010.)
- ><http://www.vecernji.hr/vijesti/general-mackenzie-propisuje-moralno-ponasanje-vojnika> (23.07.2010.)

INFORMATION SOURCES ON PRIMETIME NEWS PROGRAMS OF ENTITY PUBLIC SERVICE TELEVISION STATIONS IN B&H AND COMMERCIAL NTV HAYAT

Zarfa Hrnjić

ABSTRACT Sources of information used by mass media for presenting events are among the key criteria in evaluating news credibility, whether the credibility is perceived from recipients' or professionals' perspectives. The aim of this research is to determine the credibility of TV news in terms of professional imperatives of objectivity, whereas the majority of research on this issue centers on media credibility evaluated from the perspective of the intended audiences. Considering the fact that audience perception is strongly influenced by its (dis)affinity for a specific media, particularly in B&H, we consider the analysis from the professional standards to be more objective. The goal of the quantitative and qualitative analysis of the contests emitted on primetime news programs of two public and one commercial TV stations in B&H is to determine how credible and reliable the news was as well as its overall objectivity and fairness. The results reveal that the differences were not most evident between the public and commercial TV stations, but rather between the entity televisions despite the fact that they belong to the same RTV system. Coverage of the same events on the three TV stations indicates that the reports were based primarily on one-sided and biased sources.

KEY WORDS

CREDIBILITY, CONFIDENCE, TELEVISION, NEWS

Author Note _____

Zarfa Hrnjić :: University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina :: zarfa.hrnjic@untz.ba